

MUS DEŞİFRE 182, 282, 382

Deşifre Dersinin Genel Konuları

İlk kez karşılaşılan bir müzik yazısını hazırlıksız olarak okuma ve çalma olarak tanımlanabilen deşifre, piyano eğitiminin başlangıcından itibaren öğrenciye kazandırılması gereken temel bir beceridir. Deşifre, büyük ölçüde öğrencinin zekâsına, yeteneğine, müzisyenliğine ve çalışmaya ayırdığı süreye dayanır.

“Henüz çalışılmamış bir eseri ilk görüşte çalmaya ya da okumaya deşifre etmek denir” (Say, II 1985 s.438).

Deşifre, hızlı ve doğru nota okumaya yardım eder; dolayısıyla, piyano çalışmalarını daha zevkli hale getirerek öğrencinin çalgıyı sevmesini ve daha çabuk ilerlemesini sağlar. Piyanoda doğru ve kolay alıştırmayı öğrenen bir öğrencinin öğrenmeye ilgisi artar ve yeni parçaları deşifre etmekten çekinmez.

Deşifre öğrenciye daha geniş bir repertuar oluşturma, piyano edebiyatını daha yakından tanıma, teknik, stil ve yorum geliştirme gibi daha zengin olanaklar sunar. Daha da önemlisi, öğrencinin başkalarından yardım almadan, müziği kendi kendine öğrenebilen bağımsız bir müzisyen haline gelmesi ve yaşamı boyunca zevkle müzik yapabilmesi için temel bir kaynak oluşturur.

İyi bir deşifre için ilk koşul, piyanoda ellere bakmadan çalabilmeyi öğrenmektir. Gözlerin sürekli olarak nota ile klavye arasında gidip gelmesi zaman kaybına neden olarak deşifreyi yavaşlatabilir. Bu nedenle, klavyeye bakmadan, tuşların yerini hissetme ve gözleri nota üzerinde tutma alışkanlığı yerleştirilmelidir. Klavyedeki ikili ve üçlü siyah tuş grupları bakmadan çalma ve tuşların yerini dokunarak saptama açısından kolaylık sağlar.

Piyanoya yeni başlayan bir öğrenci bir bakışta bir notayı duraksamadan tanıyabiliyorsa, melodik ve armonik aralıklar şeklindeki iki nota görüntüsünü kavrama alıştırmalarına hazır demektir. Notaları ve aralıkları tanımayı pekiştirmek için her ders saatinin birkaç dakikası beş parmak konumunda ve iki ele paylaştırılmış ezgiler içeren kolay parçaların deşifresine ayrılabilir. Ayrıca, öğrenciye haftalık ödevlerine ek olarak düzeyinin bir basamak altında deşifre ödevleri de verilmeli ve bunlar derste denetlenmelidir.

Deşifrede başlıca zorluk çoğunlukla notalarda değil de tartımdadır. Bu zorluğun nedeni tartımın önceden görülememesi ve hemen kavranamamasıdır. Tartım deşifrenin can damarıdır; çünkü parçanın iskeletini oluşturur ve her parçanın tartımı kendine özgüdür. Deşifrede birkaç notanın yanlış çalınmasına ya da atlanmasına göz yumulabilir; ama tartım yanlışları parçanın yapısını ve özgünlüğünü bozacağı için hiçbir zaman kabul edilemez. Ayrıca, sürekli tartım hataları yapılan bir parça öğrencinin deşifre düzeyine göre zor bir parça demektir. Deşifre için sağlam bir tartım temeli oluşturmak amacıyla öğrenciye vuruşlar saydırılmalı, gitgide zorlaşan tartım kalıpları elle vurdurulmalı ve çaldırılmalıdır.

Deşifre, önceden bellekte depolanmış olan müziksel bilgileri hatırlamaya ve yeniden düzenlemeye dayanan görsel bir beceridir. Bu nedenle, öğrencinin sağlam bir genel müzik ve temel armoni bilgisine ve piyanoda yeterli teknik altyapıya sahip olması zorunludur. Akorları, arpejleri, dizileri tanımak deşifreyi oldukça kolaylaştırır. Sık sık yinelenen kadanslardaki akorlara aşina olmak, armonik fonksiyonların önceden görülebilmesine olanak sağlar. Diziler, arpejler ve kadanslar aşamalı bir program içinde, her tonda düzenli olarak çalışılmalı, alıştırmalar çok yavaş ve dikkatle yapılmalıdır.

İyi bir deşifre için, öğrencinin çalmakta olduğu noktadan daha ilerisini görme yeteneğinin gelişmiş olması gerekir. Bir yazıyı okurken tek tek harfleri değil de sözcükleri okuruz; aynı biçimde, müzik yazısında da gözler bir bakışta tek nota değil de nota gruplarını okumalıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için öğrenciye ileri bakmasını söylemek yeterli değildir; ona daha ileriye nasıl bakılacağı öğretilmelidir. Örneğin, ölçü çizgileri gözlerin çizgiden çizgiye hareket etmelerini ve notaların ölçü ölçü algılanmalarını çağrıştıran en yalın işaretlerdir; ancak ölçü çizgilerini izleyerek çalma çoğunlukla iyi sonuç vermekle birlikte oldukça mekanik bir yaklaşımdır. Yapıtın müzikal çizgilerini izlemek, motif ve cümleleri kavramaya çalışmak daha verimli bir yöntemdir ve eğitim bu amaca yönelik olarak sürdürülmelidir.

Birlikte çalma, tempoyu bozmadan ritmik akışı sürdürmeyi ve okumada sürekliliği sağlayacağı için deşifreye büyük katkı sağlar. Öğrenci dört el çalma, şan veya başka bir çalgıya eşlik gibi çalışmalara da yönlendirilmelidir.

Deşifre öğretiminde, deşifre için özel olarak tasarlanmış yayınlardan veya öğretmenin kitaplığındaki kaynaklardan kendisinin oluşturabileceği bir deşifre dağarından yararlanılabilir. Deşifre parçalarının seçiminde, özellikle başlangıç düzeylerinde ritmik algılama, pozisyon değiştirme vb. amaçlar göz önünde bulundurulmalıdır.

Deşifre, kalıtsal bir yetenek olmayıp sadece deşifre çalarak, yani alıştırma yapılarak geliştirilen bir beceridir ve uygulama yapılmadığı takdirde çabucak körelir. Piyano derslerinde ve günlük bireysel çalışmalarda mutlaka deşifreye yer verilmelidir. Her gün deşifreye ayrılacak birkaç dakika beceride fark edilir bir ilerleme sağlayabilir.

Deşifreye sadece derslerde zaman ayırmak yeterli değildir. Bu konu öğrencinin haftalık ödevlerinin de bir parçası haline getirilmelidir. Öğrenci, deşifre için verilen ödevlerin sadece bir kez çalınması, yani parçayı çalmak için sadece tek şansı olduğu konusunda uyarılmalıdır. Aksi takdirde yapılan iş deşifre çalma değil, yeni bir esere çalışma olacaktır.

Deşifre çalmaya başlamadan önce parçayı incelemek için kısa bir hazırlık süresi ayrılmalıdır. Bu süreyi verimli kılmak için aşağıdaki maddelerin gözden geçirilmesi öğrenciye büyük kolaylık sağlayacaktır.

Yeni metni çalmadan önce gözden geçirmek deşifrenin daha iyi olmasını sağlar. Öncelikle eserin ölçü değerini, tonunu kavrayarak çalışmaya hazırlanmalıdır. Eserin biçimi, formu, melodi ve eşliğin yerleri, seslerin ve partilerin eller arasındaki paylaşımı çalmaya başlamadan önce tespit edilmelidir. Deşifre çalarken metne bakarak, aynı zamanda da düşünerek metindeki müziği içinden duyma becerisini de geliştirmek gerekmektedir.

Deşifrede öğrencinin dikkati birkaç objeye yönelmelidir. Bilinçli deşifre de bunu gerektirir. Tek bir melodinin deşifresinde bile konsantrasyon ezginin akışına, ritmik yapısına, cümlelemeye ses kalitesine/rengine, parmak numaralarına yöneltilmiş olmalıdır. Bu öğelerin organik bütünlüğü sağlanarak başarılı bir deşifre yapılabilir.

Nota okuma sürecinin görsel, işitsel ve motorik öğelerinin gelişimi sayesinde deşifre sürecinin oluşumu şu şemaya göre yapılacaktır: görme-işitme-çalma.

Deşifreyi “çalma” ve çalışma deşifresi” olarak iki şekilde inceleyebiliriz:

Çalma deşifresi: Seviyenin altında bir parçayı normale yakın bir tempoda olabildiğince az hata çalmaktır. Burada tartım ve parçanın yürüyüşünün bozulmamasına dikkat etmek gerekmektedir. Yanlış basılan sesler olursa, onları düzeltmek için durulmamalı veya geriye dönülmemelidir. Bunun için, çalınmakta

olan notadan daha ilerideki notaları görebilmek gerekmektedir. Deşifrenin en önemli noktası budur.

Göz bir tek noktaya değil, dairesel bir alana bakmaya alıştırılmalıdır. Eğer bir tek noktaya bakılırsa, bir tek nota net olarak görülebilir, onun ilerisindeki notalar aynı netlikte görülemez. Dairesel bir alana bakıldığı zaman ise, birçok nota net olarak görülebilir. Gözün her sıçrayışında, bu görme alanları(daireler) iç içe girer ve “görme” satır boyunca kesintisiz olarak sürer. Böylece çalınmakta olan notadan çok daha ilerideki notaları görmek mümkün hale gelmiş olur.

Deşifrenin gelişmesine şarkı veya başka bir çalgıya eşlik etmenin büyük yararı vardır.

Birlikte çalma sırasında her iki çalgı da birbirlerini sürükleyecekleri için, deşifrenin gelişmesi yanında çalgıya hakimiyetin de gelişmesi söz konusudur. Deşifre çalışmak insana birçok eseri tanıma olanağı sağlar. Güçlü bir deşifre ile çalışmak için seçilmiş olan büyük eserler de kolaylıkla çıkarılabilir.

Çalışma deşifresi: Repertuvara almak veya seviyeyi zorlayarak ilerlemek amacıyla seçilmiş eser veya etüdlerin çalışılmasıdır. Burada “doğru nota”, ”doğru tartım” ve “doğru parmak numarası” dikkat edilecek en önemli hususlardır. Çalma deşifresinin aksine çok yavaş çalışılmalı; en küçük nota, tartım ve parmak numarası hatasına göz yumulmamalıdır. Hatta çalışmanın doğruluğundan emin olmak için, yapılan kontroller esnasında duraklamalar bile olabilir. Bu duraklamalar, birkaç tekrardan sonra sağlam bir öğrenme gerçekleşeceği için ortadan kalkar. Güç pasajlar bu yöntemle çözümlendikten sonra, bir veya iki cümle geriden başlanarak bütününe içine alınmış olur.

Yavaş çalışmak ise, düşünmek ve dikkatli olmayı sağlar. Kontrolsüz ve dikkatsiz olarak yapılan çalışma, birçok yanlışlığa yol açar ve düzeltmek için de boş yere zaman ve enerji harcanmasını gerektirir.

Notalar değişik zamanlarda değişik parmak numaraları ile çalınırsa, doğru refleksler kazanılamaz ve ilk fırsatta şaşırımlar görülür.

Eser üzerine doğru parmak numaraları saptanmalı, belirtilmiş olan parmak numaralarından da bize uymayanlar varsa, onların yerine uygun olduğunu düşündüğümüz numaralar yazılmalı ve artık hiç değiştirmeden bu numaralara uyarak çalışılmalıdır. Doğru parmak numaraları, ses kümelerini çalarken elin almış olduğu en doğal konum düşünülerek saptanır. Örnek: Do – sol beşlisi içerisinde yazılmış olan bir ezgiyi çalarken, do, re, mi, fa ve sol sesleri sırası

geldikçe 1,2,3,4 ve 5.ci parmaklarla çalınmalıdırlar. Bütün beşli aralıklar içerisinde kalan ezgi, akor ve arpejlerin çalınması bu yöntemle saptanan parmak numaraları ile olur. Do-do sekizlisi içerisinde kalan arpej ve akorlarda, yine elin rahatlığı ve notaların güzel bir tını elde edilerek çalınması için do, mi, sol, do sesleri 1-2-3 ve 5.ci; do, mi ,la, do ve do, fa, la, do sesleri 1-2-4 ve 5.ci parmaklarla çalınmalıdırlar. Uygun parmak numaraları bu genel yaklaşım çerçevesinde saptanır. Bir eserin çalışılmasındaki deşifre aşaması böylece gerçekleştirilmiş sayılabilir.

Deşifre tam olarak gerçekleştirilmeksizin eser üzerinde başka bir işlem yapılmamalı; özellikle hızlanma ve ezberden kaçınılmalıdır. Zamanından önce hızlanmak ve ezberlemek takılma nedenlerinin başında gelir. Yeterince çalışıldığı halde, hiç beklenmedik bir yerde takılmanın en önemli sebeplerinden biri, (psikolojik durum, yorgunluk vb.) yanında deşifre çalışmasının disiplinsiz ve dikkatsiz yapılmış olmasıdır. Öğrencilerin sürekli olarak (odamda ne güzel çalışıyordum, sizin yanınızda çalamıyorum.) diye yakındıkları görürüz. Bu, öğrencilerin kendi odalarında çalışırken yaptıkları hataları fark edemediklerini, dolayısıyla denetlenmeye ihtiyaç duyduklarını gösterir. Bunun için öğrencilere, çalışmalarını öğretmenlerine sık sık dinletmelerini ve Schumann'ın "Yanınızda hep bir üstat sizi dinliyormuş gibi çalınız." Öğüdünü unutmamalarını tavsiye ediyorum. (Fenmen 1991 s.77)